

Perustuslakivaliokunnalle

2021-04-27

Viite: lausuntopyyntönnä 15.4.2021

Asia: HE 241/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamisesta ym.

Kiitän pyynnöstä saapua kuultavaksi perustuslakivaliokuntaan ja kommentoin pyynnön mukaan esitykseen sisältyvää vaaleja koskevaa sääntelyä ja ehdotettua sääntelyä muutenkin osallistumisoikeuksien näkökulmasta.

Yleistä

Hallituksen esitys liittyy pitkään eri hallitusten aikana hieman eri mallein valmisteltuun uudistukseen erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä. Esitys luo Suomeen uuden hallintotason, pääosin nykyistä maakuntajakoa noudattelevat hyvinvointialueet. Alueet ovat keskenään kovin erikokoisia ja niitä on 5,5 miljoonan kansalle paljon. Hyvinvointialueet olisi voinut kytkeä esim. vaalipiireihin, joiden määrää ja kokoa pohditaan tällä hetkellä parlamentaarisessa työryhmässä oikeusministeriön johdolla. Nyt on vaarana, että osa alueista on liian pieniä niille kaavailtujen tehtävien hoitoon.

Alueille on tulossa aluevaltuustot, jotka valitaan neljäksi vuodeksi kerrallaan. Uudistus on kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien kannalta melko vähäinen ja lisää vaalien määrää Suomessa yhdellä. Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus oli suuri innovaatio yli sata vuotta sitten, sitä se ei enää ole. **Uudella hallintotasolla olisi nyt mahdollisuus kokeilla kansalaisia suoraan osallistavia vaikutusmahdollisuuksia ja uudistaa demokratiaa aidosti.**

Aluevaltuusto ja aluevaalit

Lain hyvinvointialueesta toisessa osassa keskitytään demokratiaan ja vaikuttamiseen. Alueille tulee valtuustot, joiden vähimmäiskoko on sidottu alueiden väkimäärään (59–89). Näin pyritään takaamaan alueellinen ja muu edustavuus alueiden sisällä. Vaalilakiin esitetään muutoksia aluevaalien johdosta. Mielestäni ei ole perusteltua sallia vaaliliittoja puoluelistojen välillä aluevaaleissa, koska aluevaltuustojen koko on niin suuri, että piilevä äänikynnys tulee olemaan selvästi alle 2 %. **Siksi lain vaalilain muuttamisesta kohta 143 i § Ilmoitus vaaliliitosta aluevaaleissa tulisi poistaa, ja tilalle lyhyt teksti: ”Puolueiden väliset vaaliliitot eivät ole sallittuja aluevaaleissa”.** Näin turvataisiin paremmin äänestäjien kuluttajansuoja. On hyvä, että äänioikeus aluevaaleissa turvataan kaikille vähintään 18 vuotta täyttäneille alueiden asukkaille. Vaalipäiväksi esitetään vuodesta 2025 alkaen samaa päivää kuin kuntavaaleissa. Asia lienee melko ongelmaton. On hyvä, että ennakköänten laskemista esitetään aikaistettavaksi sunnuntaille klo 10. Mielestäni voisi pohtia, olisiko mahdollista

suorittaa ennakköänten laskeminen jo pääosin vaalipäivää edeltävänä lauantaina, jotta ennakköänten kokonaistulos varmasti saadaan valmiiksi klo 20.00 vaalipäivänä.

Kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet

Politiikan tutkijat ovat viime vuosina esittäneet erilaisia **demokraattisia innovaatioita**, joiden avulla kansalaisia voidaan osallistaa suoraan päätöksentekoon:

<https://standinggroups.ecpr.eu/democraticinnovations/>

Aluevaaleja ja puoluevetoisia aluevaltuustoja ei voi pitää kovin innovatiivisena tapana uuden hallintotason päätöksenteossa. Samalla ymmärrän politiikan realiteetit ja sen, että puolueet osaltaan haluavat kontrolloida poliittista agenda. Vaaleilla valituilla elimillä myös vahva perinne poliittisessa kulttuurissamme. **Mielestäni olisi kuitenkin etu koko suomalaiselle yhteiskunnalle – myös puolueille – että kansalaisten poliittista kiinnostusta saataisiin kanavoitua todelliseksi osallistumiseksi.** Kuntavaalien alhainen äänestysprosentti heijastunee myös aluevaaleihin, enkä pidä yli 60 prosentin äänestysosallistumista todennäköisenä. Itse asiassa erillään omina vaaleinaan vuoden 2022 alussa pidettävät aluevaalit voivat joutua samaan ”kolmannen luokan” kategoriaan EU-vaalien kanssa. Äänestysprosentti jäänee pitkälti alle 50 prosentin.

Alhainen äänestysosallistuminen on ongelma varsinkin siksi, että osallistuminen on vahvasti sidoksissa koulutukseen ja ikään. Demokraattisen päätöksenteon on kuitenkin pyrittävä ottamaan huomioon kaikki ne intressit, joita päätökset koskevat. Aluevaltuustojen ja vaikuttamistoimielinten (nuoriso, vanhukset, vammaiset, kaksikielilautakunta) joukkoon olisi hyvä saada **tavallisista alueen asukkaista satunnaisesti muodostettu kansalaispaneeli, jonka tarkoituksena olisi tukea aluevaltuuston työtä päätöksenteossa. Se voisi olla kooltaan aluevaltuuston suuruinen tai suurempi, ja sen roolina olisi muodostaa hyvinvointialueen asukkaiden harkitun mielipiteen estimaatti, jota valtuusto voisi käyttää päätöksenteon apuna.** Ks. lähemmin kuvaus Turussa vuonna 2020 järjestetystä virtuaalisesta kansalaispaneelistä, sen kokemuksista ja politiikkasuosituksista:

<https://www.abo.fi/fi/turkukeskustele/>

<https://doi.org/10.37452/politiikka.98388>

<https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/kaupunkisymposium-gronlund>

Kunnioitavasti,

Kimmo Grönlund

Valtio-opin professori, yhteiskuntatieteen tutkimuslaitoksen (Samforsk) johtaja
Åbo Akademi